

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

METAVERS TURIZMI: VIRTUAL DUNYODAGI SAYOHATNING IQTISODIY, HUQUQIY VA IJTIMOIIY NATIJALARI	12
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Eshimova Sevinch Baxtiyor qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUN'IY INTELLEKT VA PLATFORMA EKOTIZIMLARINING KORXONA INNOVATSIYALARIDAGI O'RNI	16
Izzatullayeva Madinabonu Yolqin qizi	
METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECONOMIC DAMAGE OF ECOLOGICAL HAZARDS IN URBAN AREAS: CONCEPTUAL SHORTCOMINGS OF NON-MARKET VALUATION METHODS AND THE INTEGRAL DAMAGE FUNCTION APPROACH	20
Abbos Saydullaev	
Iqboloy Choriyorova	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOT IMKONIYATLARI	31
Ibragimova Rayxon Tojibayevna	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA "ZAYLANMA IQTISODIYOT (CIRCULAR ECONOMY)" MODELINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	36
Elnoraxon Muminova Abdukurimovna	
Sarvinov Mamatojiyeva Dilshodjon qizi	
TRANSPORT KORIDORLARINI BOSHQARISHDA LOGISTIKA MENEJMENTINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	42
Umarova Dilfuza Rahmatulla qizi	
ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ ЦИФРОВИЗАЦИИ МИСЕ-СЕКТОРА В УЗБЕКИСТАНЕ	47
Harzullaeva Fariza Akmalевна	
ECONOMETRIC MODELING OF THE DYNAMICS OF RETAIL TRADE TURNOVER UNDER THE INFLUENCE OF REAL HOUSEHOLD INCOME USING A LOGARITHMIC FUNCTION	53
Gaybullayev Sarvar Uktam ugli	
MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING MAZMUN-MOHİYATI VA NAZARIY ASOSLARI	59
Mizamova Umida Jamoliddin qizi	
SPORT TAKOMILLASHUVI BOSQICHIDAGI FUTBOLCHILARNING MUSOBAQA FAOLIYATIDA INNOVATSION VOSITALARNING O'RNI	64
Mamatraimov Anvar Chorshanbiyavich	
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA CHET TILINI VIZUAL MATERIALLAR VOSITASIDA O'RGATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	72
Olimova Shahlo Bahodir qizi	
Inomova Mahliyo Yusuf qizi	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI VA TASHQI AUDITNING NAZARIY ASOSLARI	76
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Quvondiqov Shohboz Normamat o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRISH JARAYONLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	81
Musurmonqulov Muhammad Ural o'g'li	
TEMIR YO'L ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY MEXANIZMI	86
Baymatov Atxam Axmadaliyevich	

MENEJMENT NAZARIYASINING SHAKLLANISHI VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI.....	92
Saidova Xilolaxon Rashidjon qizi	
OPPORTUNITIES FOR USING MARKETING STRATEGIES TO ENSURE THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HOTEL ENTERPRISES IN UZBEKISTAN	97
Sardor Kuvandikov	
ЭФФЕКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОГРАММ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	106
Абдуллаева Зульфия Иззатовна	
NAMANGAN VILOYATINING HUDUDIYIQTISODIY TUZILMASI VA SHAHARLAR TIZIMINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI.....	113
Ahmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li	
JISMONIY SHAXSLAR DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH MEKANIZMI VA XALQARO TAJRIBALAR QIYOSIY TAHLILI	117
G'afforov Kamronbek	
"O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJNING SINGULYAR VA BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	123
Bobojonova Zarnigor Shokirovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY JARAYONLARNI BAHOLASHDA DSGE MODELINING QASHQADARYO SHAROITIGA MOSLASHTIRILGAN TAHLILYI KOMPONENTLARI.....	132
Muxitdinov Xudayar Suyunovich	
Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi	
O'ZBEKISTONDA TIBBIY TURIZM VA TIBBIY XIZMATLAR TIZIMINING MAZMUNI	137
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi	
FOYDA SOLIG'INING BANKLAR MOLIYAVIY HOLATIGA TA'SIRINI BAHOLASH	141
Maxmudov Omon To'xtayevich	
RAQAMLI INFRATUZILMA TUSHUNCHASI, TARKIBI VA IQTISODIY MAZMUNI.....	147
Pardayev Orifjon Charshamiyevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	152
Omonova Zarina Xudoymurodovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (Shartli "suv ta'minot servis" AJ misolida).....	160
Doniyorova M.	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK KORXONALARI RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	164
Komilova Shaxnoza Komiljon qizi	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XODIMNING QIYMAT YARATISH DARAJASINI BAHOLASHNING INTEGRALLASHGAN MODEL (EVC1)	169
Xaydarova Malika Shokirjon qizi	
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА И МЕХАНИЗМ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ	174
Нодира Илхамовна Саидахмедова	
Жамолiddин Ярашевич Нуриллаев	
THE RELATIONSHIP BETWEEN FRUGALITY AND INNOVATION: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES.....	181
Allaberganov Zakir Gaibovich	
Alimova Guzal Abdulkhakimovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODEL.....	188
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	

AHOLINI IJTIMOYIY HIMOYALASH TIZIMINI BOSHQARISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	196
Xamroyev Anvar Ashurovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI QAYTI ISHLAYDIGAN BIZNES SUBYEKTLARIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH	202
Ismaylov Kuvatbay Sarsenbayevich	
IQTISODIYOT TARMOQLARINI QO'LLAB-QUVVATLASHDA FISKAL INSTRUMENTLARNING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	206
Mardonov Kamoliddin Karamiddinovich	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI VA ULARNI BOSHQARISH	212
Hamroyeva Feruza Azizjon qizi	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODELINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	217
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING IQTISODIY MAZMUNI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	226
Sirojev Nurbek G'ulomiddin o'g'li	
EKOLOGIK GLOBALLASHUV SHAROITIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI TAKOMILLASHTIRISH ZARURATI.....	231
Nurmatov Samandar G'ayratovich	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR (FDI)NING ROLI VA UNI RAG'BATLANTIRISH OMILLARI	238
Bau Long	
ПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС РЕГИОНА КАК ОБЪЕКТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	244
Axrarova Shodiyxon Ja'farxon kizi	
PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING KOMPLEKS USLUBIYATI	247
Djurayev Davlat Djonibekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY AMALIYOTDAGI HOLATI TAHLILI	250
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
SOLIQ QARZDORLIGINI HISOBLASH VA UNDIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI IQTISODIY SUBYEKTLAR MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	256
Payziyev Hamid Orziqulovich	
PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	260
A.A. Ismailov	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TO'LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA ULARNING ISTE'MOLCHILAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	266
Elmurodov Shohzod Shavkatovich	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATI — MILLIY IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHNING ASOSIY INSTRUMENTI SIFATIDA.....	272
A.A. Ismailov	
ETNOGRAFIK RESURSLARDAN FOYDALANISHNING STRATEGIK BOSHQARUV TAMOYILLARI ASOSIDA TURIZM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	278
Axmedov Ikrom Akramovich	

ETNOGRAFIK RESURSLARDAN FOYDALANISHNING STRATEGIK BOSHQARUV TAMOYILLARI ASOSIDA TURIZM SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Axmedov Ikrom Akramovich

TAFU Iqtisodiyot fakulteti dekani, i.f.d., prof.

E-mail: i.axmedov@utase.uz

Tel.: +998 98 125 13 26

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1866-4456>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada respublikada turizm samaradorligini oshirishda etnografik resurslardan foydalanishning strategik boshqaruv tamoyillari tahlili amalga oshirilgan. O'zbekistonning etnografik meros obyektlari — xalqning urf-odatlarini, an'anaviy hunarmandchiligi va milliy qadriyatlarini — zamonaviy turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirishning muhim omili sifatida baholangan. Etnografik tadqiqotlarning nazariy asoslari, ularning marketing va brend strategiyalaridagi roli, shuningdek, etnoturizmni rivojlantirishning SWOT-tahlili asosida kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va xatarlar baholangan. Klaster yondashuvi va raqamli texnologiyalarning etnografik resurslarni boshqarishdagi ahamiyati bayon etilgan.

Kalit so'zlar: etnografik resurslar, turizm samaradorligi, strategik boshqaruv, etnoturizm, SWOT-tahlil, klaster yondashuvi, madaniy meros.

Abstract. This scientific article analyzes the principles of strategic management in the use of ethnographic resources to increase the efficiency of tourism in the Republic. The evaluation of ethnographic heritage sites of Uzbekistan — the customs, traditional crafts, and national values of the people — has been carried out as an important factor in diversifying modern tourism services and enhancing regional economic activity. Based on the theoretical foundations of ethnographic research, their role in marketing and brand strategies, as well as a SWOT analysis of ethnotourism development, strengths and weaknesses, opportunities, and risks were assessed. The importance of the cluster approach and digital technologies in the management of ethnographic resources is described.

Keywords: ethnographic resources, tourism efficiency, strategic management, ethnotourism, SWOT analysis, cluster approach, cultural heritage.

Аннотация. В данной научной статье проведён анализ принципов стратегического управления использованием этнографических ресурсов в повышении эффективности туризма в Республике. Объекты этнографического наследия Узбекистана — обычаи, традиционные ремёсла и национальные ценности народа — были оценены как важный фактор диверсификации современных туристических услуг и усиления региональной экономической активности. На основе теоретических основ этнографических исследований, их роли в маркетинговых и брендовых стратегиях, а также SWOT-анализа развития этнотуризма были оценены сильные и слабые стороны, возможности и риски. Описано значение кластерного подхода и цифровых технологий в управлении этнографическими ресурсами.

Ключевые слова: этнографические ресурсы, эффективность туризма, стратегическое управление, этнотуризм, SWOT-анализ, кластерный подход, культурное наследие.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida keyingi besh yilda xorijiy turistlar sonini 2 karra — 11 million nafardan 20 million nafarga oshirish, turizm xizmatlari hajmini esa 20 milliard dollarga yetkazish bo'yicha katta marra olyapmiz. Shu maqsadda turizm infratuzilmasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratyapmiz. Samarqandda Bibixonim, Registon majmualari, Amir Temur maqbarasi, Ulug'bek rasadxonasi, Shohi Zinda va Afrosiyob muzeyini bir-biri bilan bog'laydigan zamonaviy yo'lak va ko'priklar barpo etiladi.

Shahrisabzda “G’elon” yirik turistik majmuasining birinchi bosqichi ishga tushiriladi. Pop tumanida “Arashan” tog’-dam olish turistik zonasi tashkil etiladi. Xivadagi Ichanqal’ani immersiv, ya’ni “jonli” va “aqlii” muzey-shaharga aylantiramiz. Xorazm va Qoraqalpog’istondagi arxeologik yodgorliklar bo’ylab yirik turizm halqasi tashkil etiladi.

Shuningdek, yangi yilda tadbirkorlar tomonidan 4 milliard dollarlik 3,5 mingdan ziyod yangi servis obyektlari ishga tushiriladi. Turizm maskanlarini tashkil qilish uchun kelgusi uch yilda 5 ming gektar yer auksionga chiqariladi.

Bundan tashqari, 2026-yildan “O’zbekiston merosi mehmonxonalari” dasturini boshlaymiz. Madaniy meros obyektlarida xususiy sheriklik asosida “butik mehmonxona” tashkil qilish uchun nufuzli mehmonxona tarmoqlari olib kelinadi. Dastur ishtirokchilariga yer, mulk, foyda soliqlari va bojxona to’lovi bo’yicha imtiyoz beriladi.

Mana shu ishlar hisobiga 2026-yilda xizmatlar bozorini 100 milliard dollardan oshiramiz, deb ta’kidlab o’tgandi [1].

Jahonda etnografik turizm resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo’nalishlari qatorida mahalliy madaniy merosni inventarizatsiya qilish va raqamlashtirish, etnografik obyektlarning turistik salohiyatini baholash, barqaror turizm modellarini ishlab chiqish, jamoa ishtirokini ta’minlash mexanizmlarini tadqiq etish hamda ta’lim va targ’ibot orqali madaniy xossalarini oshirish kabi masalalar alohida o’rin tutadi. Shu bilan birga, etnografik turizmning makroiqtisodiy ko’rsatkichlarga ta’siri, ekoturizm va madaniy turizm bilan integratsiyalashuvi hamda raqobatbardosh turizm mahsulotlarini yaratishga oid innovatsion yondashuvlar ham dolzarb tadqiqot yo’nalishlari sifatida qaralmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizmga bag’ishlangan adabiyotlarda etnografik turizmning ta’riflari juda ko’p. Umuman turizm sohasi va xususan etnografik turizm bilan u yoki bu tarzda bog’liq bo’lgan turli olimlar etnografik turizm tushunchasiga turlicha ta’rif berishadi. Rossiyalik tadqiqotchilar Avanesova, L. Voronkova o’zlarining “Turizm. Mehmondo’sstik. Xizmat” lug’at-ma’lumotnomasida etnografik turizmning quyidagi konsepsiyasini berishgan — bu an’anaviy madaniyatlar joylariga, milliy qishloqlarga tashrif buyurish, shuningdek, etnik madaniyat va hunarmandchilik bilan tanishish bilan bog’liq bo’lgan madaniy-ma’rifiy turizm turlaridan biridir [3]. M. B. Birjakov etnografik turizmni alohida millatlar va xalqlar bilan tanishishga, ularni madaniy va til almashish maqsadida o’rganishga qaratilgan madaniy turizmning kichik turi sifatida belgilaydi [4]. N. V. Moraleva va Ye. Yu. Ledovskixlar etnoturizmni etnik o’ziga xosligi asosiy turistik diqqatga sazovor joy bo’lgan mahalliy aholi ishtirok etadigan turizm industriyasining bir qismi deb hisoblaydilar [5].

Etnografik turizm (etnoturizm) madaniy turizmning ixtisoslashgan turi bo’lib, sayyohlarga mahalliy aholining turmush tarzi, urf-odatlari, an’anaviy hunarmandchiligi va madaniy qadriyatlarini bilan tanishish imkoniyatini yaratadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda etnoturizm barqaror rivojlanishning muhim omili sifatida qaraladi, chunki u bir vaqtning o’zida iqtisodiy o’sishni ta’minlash, madaniy merosni saqlash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash imkonini beradi. Ch. B. Sunduyev va L. V. Xishktuyeva (2009) etnografik turizmni madaniy-ma’rifiy turizmning bir turi sifatida, uning asosiy maqsadi xalqlarning an’anaviy madaniyati, turmush tarzi va urf-odatlarini o’rganish ekanligini ta’kidlaydi [6].

O’zbekistonlik olim, professor A. Eshtayev (2024) tadqiqotlarida etnografik turizmning maqsadi ma’lum bir hududda hozir yoki doimo yashovchi muayyan xalq (etnos)ning madaniyati, me’morchiligi, hayoti bilan tanishish uchun etnografik obyektga tashrif buyurish ekanligini asoslaydi. Uning fikricha, etnografik turizm mamlakatning tabiiy, tarixiy va madaniy merosini asrab-avaylashning samarali vositasi bo’lib, hududlarning etnografik merosini saqlashda, atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalariga, mahalliy qonunlarga va mintaqaviy urf-odatlariga rioya qilish mazkur turizm turining asosi hisoblanadi [7].

Bizning tadqiqotlarimizda etnografik turizm nafaqat milliy iqtisodiyot rivojiga hissa qo’shadi, balki mahalliy jamoalarning iqtisodiy barqarorligiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi, barcha yoshdagi aholi bandleligini ta’minlaydi, yoshlarning shahar muhitiga ketishini kamaytiradi va “qishloq hayoti” nufuzini oshirishi ta’kidlangan [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, tavsifiy va eksplanativ (izohlovchi) usullardan foydalanilgan. Tadqiqotda etnografik resurslar, turizm strategik boshqaruvi, etnoturizm va klaster yondashuviga oid mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar o’rganilgan. SWOT-tahlili, ya’ni respublika mintaqalarida etnoturizmni tashkil qilishning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari aniqlangan. Shuningdek, tadqiqotda tizimli va qiyosiy tahlil amalga oshirilgan bo’lib, turistik hududlar ierarxiyasi, demografik, madaniy, xulq-atvor va geografik taqqoslash usullaridan keng foydalanilgan. Tadqiqot ishida klaster yondashuvi amalga oshirilgan bo’lib, turizm mahsulotini ishlab chiqish va sotish bilan bog’liq korxonalar va tashkilotlarni yagona tizimga jamlash tamoyillari tahlil qilingan.

Ushbu tadqiqotda sifat (kvalitativ) usullar ustunlik qilgan bo'lib, etnografik tadqiqotlarning tipik bosqichlari inobatga olingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda turizm sohasining samaradorligini oshirishda etnografik resurslardan oqilona va strategik foydalanish muhim nazariy-amaliy yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Etnografik resurslar — ya'ni xalqning tarixiy urf-odatlarini, an'anaviy hunarmandchiligi, madaniy hayot tarzi va milliy qadriyatlarini asosida shakllanadigan tarkibiy qismi hisoblanadi. Zamonaviy turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilishda, hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mazkur resurslarni boshqarishda barqarorlik, hududiy ixtisoslashuv, tarmoqlararo integratsiya, innovatsion yondashuv hamda aholining faol ishtiroki kabi tamoyillarning uyg'unligi zarur.

Etnografik meros obyektlari — o'ziga xos, qayta tiklab bo'lmaydigan qadriyatlar manbai bo'lib, ulardan to'g'ri foydalanishni boshqarish strategik jihatdan muhimdir. Har bir mintaqaga xos hunarmandchilik va xalq san'ati namunalari mahalliy brendga aylantirish orqali raqobatbardosh turistik yo'nalishlar shakllantiriladi. Shu bilan birga, ta'lim, madaniyat, axborot texnologiyalari, transport kabi boshqa sohalar bilan uyg'unlikda rivojlantirilgan turizm yondashuvi natijasida iqtisodiy va ijtimoiy himoya kuchayadi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish, jumladan, virtual sayohatlar, mobil ilovalar, interaktiv xaritalar va multimedia gidlar orqali turizm mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligi oshadi. Etnografik resurslarni kompleks va ilmiy asoslangan yondashuvlar bilan strategik boshqarish orqali O'zbekistonda turizm samaradorligini izchil oshirish, ichki imkoniyatlarni ishga solish va milliy madaniy merosni xalqaro miqyosda targ'ib qilish mumkin.

Etnografiya brendlarga bir qator strategik natijalarga erishishda yordam berishi mumkin, jumladan:

1. Maqsadli auditoriyani yaxshiroq tushunish: etnografik tadqiqotlar maqsadli auditoriyalarning munosabati, xatti-harakatlari va tajribalarini chuqur va nozik tushunish imkonini beradi, bu brendlarga o'z mahsulotlari, xizmatlari va marketing strategiyalarini talab va istaklarini qondirish uchun yanada samaraliroq moslashtirishga yordam beradi.

2. Mukammal mahsulot dizayni: maqsadli auditoriyalar mahsulot va xizmatlardan qanday foydalanishi va ular bilan shug'ullanishini kuzatish va tushunish orqali brendlar takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashi va mijozlarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishi mumkin.

3. Kengaytirilgan brend xabardorligi va sodiqligi: maqsadli auditoriyani chuqur tushunish va ularning ehtiyojlarini qondirish majburiyatini namoyish etish orqali brendlar mijozlar bilan mustahkam aloqalar o'rnatishi va ularning brend xabardorligi va sodiqligini oshirishi mumkin.

4. Bozor ulushini oshirish: maqsadli auditoriyaning ehtiyojlari va istaklarini tushunish uchun etnografik tadqiqotlardan foydalangan holda, brendlar o'zlarini raqobatchilardan farqlashlari va katta bozor ulushini egallashlari mumkin.

5. Yaxshilangan marketing strategiyalari: maqsadli auditoriyaning motivatsiyasi va munosabatlarini tushunish orqali brendlar o'z mijozlari bilan rezonans beradigan, ko'proq jalb qilish va konvertatsiya qilishga olib keladigan yanada samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqishi mumkin.

6. Yangi biznes imkoniyatlari: etnografik tadqiqotlar hali foydalanilmagan bozor segmentlarini, yangi mijozlar ehtiyojlarini yoki bozorda rivojlanayotgan tendensiyalarni aniqlash orqali o'sish va innovatsiyalar uchun yangi imkoniyatlarni ochib berishi mumkin.

Tadqiqotchilar etnografik tadqiqotlar olib borishda tadqiqot tarafkashligini cheklash uchun foydalanishi mumkin bo'lgan bir nechta strategiyalar mavjud, jumladan:

1. Triangulyatsiya¹: Kuzatishlar, intervyular va hujjatli manbalar kabi bir nechta ma'lumot manbalaridan foydalanish tadqiqotchilarning tarafkashligi ta'sirini kamaytirishga va topilmalarning ishonchligini oshirishga yordam beradi.

2. Refleksivlik: Tadqiqotchilar o'zlarining tajribalari, nuqtai nazarlari va oldingi tushunchalariga e'tibor berishlari va ularning kuzatishlari va talqinlariga qanday ta'sir qilishi mumkinligi haqida fikr yuritishlari mumkin. Refleksiv kundalik yoki jurnalni yuritish bu jarayon uchun foydali vosita bo'lishi mumkin.

3. A'zolar, ya'ni ishtirokchilarni qayta kuzatish: Tadqiqotchilar topilmalar bilan bo'lishish va fikr-mulohazalarni izlash orqali tadqiqot jarayoniga ishtirokchilarni jalb qilishlari mumkin, bu esa topilmalarni tasdiqlash va tadqiqotchilar tarafkashligi ta'sirini kamaytirishga yordam beradi.

4. Raqobatchilarni ko'rib chiqish: Tadqiqotchilar o'z topilmalari va usullarini ko'rib chiqish va tanqid qilish uchun ushbu sohadagi boshqa mutaxassislar bilan bo'lishishlari mumkin, bu tadqiqotdagi har qanday noaniqlik yoki cheklavlarni aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

1 **Triangulyatsiya** – tadqiqotlarda turli manbalar, usullar yoki nazariyalarni birlashtirib, natijalarning ishonchligini oshirishga qaratilgan yondashuvdir. Bu usul, ayniqsa, ijtimoiy fanlar, antropologiya, iqtisodiyot va turizm tadqiqotlarida keng qo'llaniladi

5. Dalillarga asoslangan tahlil: Tadqiqotchilar ma'lumotlarni tahlil qilish uchun tizimli, dalillarga asoslangan usullardan foydalanishlari mumkin, masalan, ma'lumotlarni kodlash va turkumlash va gipotezalarni tekshirish uchun statistik usullardan foydalanish.

6. Madaniy sezgirlik: Tadqiqotchilar etnografik tadqiqotlar olib borishda madaniy jihatdan sezgir bo'lishlari va ularning kuzatishlari va talqinlariga madaniy farqlarning mumkin bo'lgan ta'sirini yodda tutishlari kerak.

7. Hamkorlik: Tadqiqotchilar jamiyat yoki madaniyat a'zolari bilan hamkorlik qilishlari mumkin, bu esa topilmalarning ishonchligini oshiradi va tadqiqotchilar tarafdorligi ta'sirini kamaytiradi.

Etnografiya bir nechta mamlakatlar, tillar va mintaqalarda o'tkazilishi mumkinmi yoki u bir madaniyat yoki mintaqaga xosmi? Etnografik tadqiqotlar bir nechta mamlakatlar, tillar va mintaqalarda o'tkazilishi mumkin. Ko'pgina etnografik tadqiqotlar turli madaniyatlar yoki jamoalar o'xshash ijtimoiy, madaniy yoki iqtisodiy muammolarni qanday boshdan kechirishi va tushunishiga qarab, madaniyatlararo bo'lish uchun mo'ljallangan. Biroq, bir nechta mamlakatlar, tillar va mintaqalarda etnografik tadqiqotlar o'tkazish qiyin bo'lishi mumkin va ehtiyotkorlik bilan rejalashtirish va tayyorgarlikni talab qiladi.

Madaniyatlararo etnografiyaning asosiy muammolaridan ba'zilari quyidagilardan iborat:

- Til to'siqlari: Tadqiqotchilar samarali intervyu va kuzatishlar o'tkazish uchun tarjimonlarni yollashlari yoki ishtirokchilar tilida gaplasha olishlari kerak bo'lishi mumkin.

- Madaniy farqlar: Tadqiqotchilar ularning kuzatishlari va talqinlariga qanday ta'sir qilishi mumkinligini bilishlari kerak.

- Logistik muammolar: Bir nechta mamlakatlar yoki mintaqalarda etnografik tadqiqotlar o'tkazish logistik jihatdan qiyin bo'lishi mumkin, bu sayohat, vizalar va moslashuvchan tadqiqot jadvalini talab qilishi mumkin.

- Namuna olish va yollash: Bir nechta mamlakatlar yoki mintaqalarda ishtirokchilarni yollash qiyin bo'lishi mumkin va turli tanlab olish strategiyalaridan foydalanishni talab qilishi mumkin, masalan, qor to'pi yoki maqsadli namuna olish.

Etnografik tadqiqotlar olib borishda qanday qadamlar qo'yiladi? Etnografik tadqiqotlarni o'tkazish bosqichlari tadqiqot savoliga, sharoitga va foydalanilgan tadqiqot usullariga qarab farq qilishi mumkin, lekin odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Onlayn etnografik tadqiqotlar kengroq va xilma-xil ishtirokchilarni qamrab olishning afzalliklariga ega bo'lsa-da, an'anaviy etnografik tadqiqotlar bilan solishtirganda ba'zi cheklovlarga ega. Masalan, onlayn etnografik tadqiqotlar shaxsan o'zaro munosabatlarning boyligi va murakkabligini qamrab ololmasligi va onlayn platformalar va texnologiyalarning tarafdorliklari va cheklovlarga duch kelishi mumkin.

Onlayn etnografik tadqiqot usullari quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Virtual kuzatish: Tadqiqotchilar ishtirokchilarni ijtimoiy media platformalari yoki onlayn forumlar kabi tabiiy onlayn muhitida kuzatishi mumkin.

2. Videokonferensiya: Tadqiqotchilar videokonferensaloqa platformalari orqali ishtirokchilar bilan chuqur suhbatlar yoki fokus-guruhlar o'tkazishlari mumkin.

3. Onlayn so'rovlar: Tadqiqotchilar so'rovlar yoki anketalar orqali ishtirokchilar ma'lumotlarini to'plashlari mumkin.

4. Masofaviy kuzatish: Tadqiqotchilar ishtirokchilardan ma'lumotlarni to'plashda maxsus dasturlar bilan masofaviy monitoring texnologiyalaridan foydalanishlari mumkin. Umuman olganda, tadqiqotchilar tadqiqot maqsadlari, qiziqishlar soni va tadqiqot uchun mavjud resurslardan kelib chiqqan holda etnografik tadqiqotlar o'tkazishning eng yaxshi usullarini ko'rib chiqishlari kerak. Ular har bir yondashuvning kuchli tomonlarini maksimal darajada oshirish va cheklovlarni kamaytirish uchun onlayn va shaxsiy usullarning kombinatsiyasidan foydalanishlari mumkin. Etnografik tadqiqotlar davomida bir nechta auditoriya yoki bozorlardan ma'lumotlar yig'ilgandan so'ng, tadqiqotchi qanday taqqoslash yoki tahlil misollarini ko'rib chiqishi kerak? Bir nechta auditoriya yoki bozor ma'lumotlarini taqqoslash va tahlil qilish orqali tadqiqotchilar bozor yoki mahsulot haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin. Ular mahsulotni ishlab chiqish, marketing va sotish strategiyalari haqida ko'proq asosli qarorlar qabul qilishlari mumkin.

Etnoturizm madaniy turizmning ixtisoslashgan turi bo'lib, ushbu tadqiqot maqsadlari uchun tabiatdan ko'ra odamlarning asarlariga e'tibor qaratadigan va turistga mahalliy aholining turmush tarzi haqida tushuncha berishga harakat qiladigan har qanday ekskursiya sifatida belgilanadi. Etnoturizmning o'sish tendensiyalari turizm sohasidagi tendensiyalar bilan bog'liqligini tan olish muhimdir. Madaniy turizm turizm sohasining boshqa tarmoqlariga qaraganda tezroq rivojlandi. Turizm iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan sohalaridan biridir. Turizmni rivojlantirish iqtisodiyotning turli sohalaridagi tashkilotlarni jalb qilishni va ular bilan uzoq muddatli hamkorlikni nazarda tutadi.

Etno-turizmni rivojlantirish O'zbekiston hududlarining madaniy merosi, urf-odatlar va an'alarini saqlab qolish va targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu yo'nalishning samaradorligini oshirishda mintaqaviy imkoniyatlar va cheklovlarni chuqur o'rganish zarur. Aynan shunday hollarda SWOT-tahlil muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. SWOT-tahlilidan foydalanib, hududning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar hamda

ehtimoliy tahdidlar aniqlanishi maqsadga muvofiq. Bunda etnografik turizmni tashkil qilish va boshqarishda strategik qarorlar uchun asos bo'lib, resurslardan oqilona foydalanishga, mavjud muammolarni oldindan ko'rib chiqishga va ularni hal qilish mexanizmlarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, biz ushbu sohadagi ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish natijasida aniqlangan tushunchalar bo'yicha tavsifiy va eksplanativ tadqiqotdan foydalandik. Bundan tashqari, ushbu yondashuv ba'zi madaniy va ijtimoiy jihatlarni hisobga olgan holda turizm kompaniyalari qo'llashi kerak bo'lgan eng yaxshi tajribalarni aniqlashga harakat qiladi.

Ushbu maqsadga erishish uchun biz quyidagi uchta tadqiqot savolini tuzdik:

- boshqaruv faoliyatining o'sishini (rivojini) kengroq ma'noda belgilovchi omillar qaysilar?
- boshqaruv faoliyati iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'sishiga (rivojiga) ta'sir qilishi mumkinmi?
- aniqlangan omillar turizm boshqaruv faoliyatining rivojlanishiga mos keladimi?

Bizning tadqiqotimizda "samaradorlikni rivojlantirish omillari" va "ishlatilgan amaliyotlar" o'rtasidagi farqni aniqlash muhimdir. "Omil" deganda biz hodisa yoki jarayonni ishlab chiqarishga yordam beruvchi jarayon, hodisa yoki elementning ko'rinishini belgilovchi muhim shartni tushunamiz, "ishlatilgan amaliyotlar" yoki "amaliy yechimlar" esa mos ravishda quyidagilarga asoslanadi. Bir qancha omillar va ularning o'zaro ta'siri. Iqtisodiy ko'rsatkichlarni (texnologik, tashkiliy va strategik darajada) rivojlantirish uchun boshqaruv faoliyatining turli tomonlari o'rtasida mavjud bo'lgan o'zaro bog'liq munosabatlar tahlilning kompleks tizimini talab qiladi [10].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-fevraldagi PF-5326-sonli "O'zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha qo'shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonining qabul qilinishi bilan qator davlatlarning fuqarolariga viza rejimining bekor qilinishi tufayli hududdagi turistik tashkilotlarga Orol dengiziga turistik marshrutlarni amalga oshirish uchun yo'tanlamas avtomobillarni olib kirishlariga qulay sharoitlarning yaratilishi sohani rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratgani holda, chet el sayyohlarining dastlabki oqimining oshishiga xizmat qilmoqda [2]. Birgalikda iqtisodiy xizmatlar jadal rivojlanmoqda, AQSh va boshqa rivojlangan mamlakatlar bozorini egallab, rivojlanayotgan mamlakatlar bozorlariga ham ta'sir ko'rsatmoqda.

2.1.1-jadval.

Mintaqada etno-turizmni tashkil qilishning SWOT-tahlili²

KUCHLI TOMONLARI (Strengths)	ZAIF TOMONLARI (Weaknesses)
<p>g'oyaning dolzarbligi etnografiya yangilangan tendensiya ichki turizmni rivojlantirish ekologik tozalik uchun standartlar bozordagi past raqobat maxsus bilimlarni talab qilmaydi biznesni ro'yxatdan o'tkazish uchun hujjatlarning minimal to'plami, maxsus ruxsatnomalar va litsenziyalar kerak emas</p>	<p>joylashuvga bog'liqlik birinchi bosqichda muzeyning noma'lumligi aloqa tajribasi yo'qligi sababli iste'molchilarga ishonchsizlik tadbirkorning bu sohada tajribasi yo'q mijozlar bazasini noldan shakllantirish zarurati mavsumiylik aloqa va reklama sifatiga ko'proq bog'liqlik to'plam yaratish davomiyligi kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun qulay huquqiy baza yangilik tufayli iste'molchilar tomonidan qiziqish. ijobiy brend imidjini shakllantirish va mustahkamlash.</p>
IMKONIYATLAR (Opportunities)	XATARLAR (Threats)
<p>belgilangan joyning mashhurligi tendentsiyalarning kombinatsiyasi o'z-o'zini rivojlantirish va sayohat turizmning yangi turini yaratish</p>	<p>bozor imkoniyatlari cheklangan yangi raqobatchilarning paydo bo'lishi aholi daromadlarining kamayishi umumiy iqtisodiy vaziyatning yomonlashishi global muammolar va fors-major holatlari (pandemiya va h.k.) yuzaga kelishi mumkin bo'lgan jarimalar savdo rejasini bajarmaslik biznes muvaffaqiyatining eng muhim asosi potensial tomoshabinlarni muzey faoliyati, sayyohlarning sharhlari, xabardorlik va uning imidji haqida xabardor qilish.</p>

2 Muallif ishlanmasi

Klaster yondashuvi ushbu o'zgarishning asosi sifatida qaraladi, ya'ni turistik mahsulotni ishlab chiqish, sotish bilan shug'ullanuvchi korxonalar va tashkilotlarni, shuningdek, tegishli biznesni yagona tizimga jamlash hisoblanadi. Dastur doirasida ko'pchilik istiqbolli hududlarda rekreatsion turizm klasterlarini tashkil etish rejalashtirilgan. Klasterlar zamonaviy va qulay mehmonxonalar, kempinglar, kafe va restoranlar, sport, dam olish va savdo markazlari, avtoturargohlar va boshqa infratuzilma obyektlarini qurishni nazarda tutadi. Asosiy moliyalashtirish investitsiya loyihalari raqobati asosida raqobatdosh investorlar tomonidan amalga oshirilishi kutilmoqda.

Hududlarga infratuzilmani qurish uchun qisman subsidiya (qo'shma moliyalashtirish sxemasi) berilishi rejalashtirilmoqda. Hozirgi vaqtda turistik hududlarning ko'lami bo'yicha ierarxiyasi mavjud: turizm va rekreatsiya zonasi, turistik makroregion, turistik mezoregion, turistik mahalla, turistik obyekt. Dunyoning turli burchaklarida, turli mamlakatlarda potensial turistik hududlar turizmni jalb qilish nuqtai nazaridan farqlanadi. Shunday qilib, mintaqaning diqqatga sazovor joylari bir qator omillarga bog'liq bo'lishi mumkin: tabiat, madaniyat va tarix, jamiyat va iqtisodiyot, etnik-konfessional yoki diniy omillar.

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, turli darajadagi turistik hududlar va turizm-rekreatsiya majmualari o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud. Sog'liqni saqlash va dam olish muassasalari, xizmat ko'rsatish muassasalari va ular bilan bog'liq ishlab chiqarishlarni (chakana savdo korxonalarini va umumiy ovqatlanish obyektlari, ijtimoiy, madaniyat va sport muassasalari, diqqatga sazovor joylar, transport tarmog'i, suvenirler ishlab chiqarish va boshqalar) o'z ichiga olgan kompleks muassasa tushuniladi. Shunday qilib, etnografik turizmning eng tipik xususiyatlari: o'zaro bog'liqliklarning kengligi, tarqoq tuzilma, kichik va o'rta biznesning ustunligi, turistik mahsulotning nomoddiy xususiyati va boshqalar turizmni rivojlantirish uchun klaster yondashuvini qo'llashni maqsadga muvofiq qiladi [11].

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda etnografik turizm klasterlarini rivojlantirish tamoyillari hukumat tomonidan boshqarish tamoyillarini belgilab beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davomida respublikada turizm samaradorligini oshirishda etnografik resurslardan foydalanishning strategik boshqaruv tamoyillari tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

- Etnografik resurslarning strategik ahamiyati shundaki, xalqning urf-odatlarini, an'anaviy hunarmandchilikni va milliy qadriyatlarini zamonaviy turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va hududiy iqtisodiy faollikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Etnografik resurslar qayta tiklab bo'lmaydigan qadriyatlar manbai bo'lib, ulardan to'g'ri foydalanish strategik ahamiyat kasb etadi.

- Etnografik resurslarni boshqarishda barqarorlik, hududiy ixtisoslashuv, tarmoqlararo integratsiya, innovatsion yondashuv va aholining faol ishtiroki tamoyillarining uyg'unligi dardkor.

- Tadqiqotda o'tkazilgan SWOT-tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mintaqada etnoturizmni tashkil qilishning kuchli tomonlari (g'oyaning dolzarbligi, ekologik tozalik, past raqobat) va zaif tomonlari (mavsumiylik, tajriba yo'qligi, mijozlar bazasini noldan shakllantirish) o'rtasidagi muvozanatni saqlash katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda imkoniyatlar (tendensiyalar kombinatsiyasi, o'z-o'zini rivojlantirish) va xatarlar (yangi raqobatchilar, iqtisodiy vaziyat yomonlashuvi)ni inobatga olish muhim ahamiyatga ega.

- Tadqiqot natijasida aniqlangan klaster yondashuvining samaradorligi shu bilan belgilanadiki, turizm mahsulotini ishlab chiqish va sotish bilan shug'ullanuvchi korxonalar va tashkilotlarni yagona tizimga jamlash, mehmonxonalar, kempinglar, kafe va restoranlar, sport va savdo markazlarini qurish etnografik turizmni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishi sifatida baholanishi zarur.

- Etnografik resurslarni boshqarishda raqamli texnologiyalarning roli muhim ahamiyatga ega. Bunga sabab tadqiqotda aniqlanganidek, virtual sayohatlar, mobil ilovalar, interaktiv xaritalar va multimedia gidlar orqali turizm mahsulotlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish mumkinligi sabab bo'ladi.

- O'tkazilgan tadqiqotlar yana shu bilan ahamiyatli, mijozlarning motivatsiyasi, xatti-harakatlari, munosabati va e'tiqodlari haqida chuqur tushuncha beradi. Bu esa mahsulotni ishlab chiqish, mijozlarni segmentatsiyalash, brendni joylashtirish va marketing strategiyalarini takomillashtirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijasida O'zbekistonda etnografik turizmni rivojlantirish va turizm samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflar shakllantirildi:

- Har bir viloyatga xos hunarmandchilik va xalq san'ati namunalari mahalliy brendga aylantirish orqali raqobatbardosh turistik yo'nalishlar yaratish zarur.

- Ta'lim, madaniyat, axborot texnologiyalari, transport va boshqa sohalar bilan uyg'unlikda rivojlantirilgan tarmoqlararo integratsiyani kuchaytirish dardkor.

- Ushbu sohada virtual sayohatlar, mobil ilovalar, interaktiv xaritalar va multimedia gidlarni yaratish uchun davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega.

- Hududlarda joylashgan oliy o'quv yurtlarida "Turizm" bakalavr ta'lim yo'nalishini ochish (yoki kengaytirish), shuningdek, amaldagi xodimlarni Turizm sohasida kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish respublika markazida muntazam o'qitish darkor.
- Turizm sohasida band tashkilotlari tomonidan muntazam ravishda etnografik tadqiqotlar o'tkazib borilishi, natijalarni mahsulot va marketing strategiyalarini ishlab chiqishda qo'llash zarur.
- Viloyatlar uchun etnoturizmni rivojlantirishning alohida strategiyasini ishlab chiqishda SWOT-tahlildan foydalanish tavsiya qilinadi.
- Yil bo'yi talabga ega bo'lgan etnografik tadbirlar (masalan, milliy bayramlar, hunarmandchilik festivallari, oshpazlik mahorat darslari) orqali mavsumiylikning salbiy ta'sirini kamaytirishga erishish mumkin.
- Barcha hududlarda mahalliy aholini etnoturizm loyihalariga jalb qilish, ularga kichik biznes yuritish imkoniyatlarini yaratish va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.
- Etnografik resurslardan foydalanish samaradorligini muntazam baholab boruvchi ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish ham muhim ilmiy va amaliy masala bo'lib qolishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 2025-yil 26-dekabr. URL: <https://president.uz/uz/lists/view/8834>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-fevraldagi PF-5326-sonli "O'zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha qo'shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/3548467>
3. Аванесова Г. А., Воронкова Л. П., Маслов В. И., Фролов А. И. Туризм. Гостеприимство. Сервис: словарь-справочник. — Москва: Аспект Пресс, 2002. — 367 с.
4. Биржаков М. Б. Введение в туризм. — Санкт-Петербург: Издательский дом "Герда", 2007. — 192 с.
5. Моралева Н. В. Организация этнографического и аборигенного туризма: учебное пособие. — Москва: Библиотека коренных народов Севера, 2008. — 43 с.
6. Сундуев Ч. Б., Хишиктуева Л. В. Этнотуризм как одно из направлений культурно-познавательного туризма // Вестник Бурятского государственного университета. — 2009. — № 4. — С. 53–56.
7. Eshtayev A. Tuproqqal'a tarixiy etno-muzeyini tashkil qilish istiqbollari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. — 2024. — № 1/2024 (00069). — B. 225–229.
8. Axmedov I. A. Etnografik turizm hudud sayyohlik jozibadorligini oshirish omili sifatida // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. — 2024. — № 4/2024 (00072). — B. 141–153.
9. Agzamova N. G. Ways of Organization and Development of Ethno-tourism in Uzbekistan // Academic Research in Modern Science. — 2023. — Vol. 2, Issue 10. — P. 54–57.
10. Dex — Dicționar explicativ al limbii române. — 2nd ed. — Bucharest: Univers Enciclopedic, 1998.
11. Aleksandrova A. Yu. Tourism Clusters: Content, Borders, Mechanism of Functioning // Contemporary Problems of Service and Tourism. — 2007. — № 1. — P. 51–61.
12. Smith V. L. Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism. — Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1977.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>